

ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ Й ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «СУДНО», «ТОРГОВЕЛЬНЕ СУДНО», «МОРСЬКЕ СУДНО»

Відповідно до ст. 24 Закону України від 10.11.1994р. «Про транспорт» до складу морського транспорту входять підприємства морського транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів і вантажів, порти і пристані, судна, судноремонтні заводи, морські шляхи сполучення, а також торговельні, будівельні підприємства, навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, науково-дослідні, проектно-конструкторські організації та інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу морського транспорту. З огляду на це, зазначимо, що поняття «морський транспорт» є ширшим за поняття «судно»: (а) під морським транспортом слід розуміти не тільки засоби, за допомогою яких здійснюються перевезення, а також увесь виробничо-технологічний комплекс, за допомогою якого надаються послуги з перевезення та інші транспортні послуги споживачам у сфері торговельного мореплавства; (б) під судном – різновид транспортних засобів, тобто пристрій, що призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів водними шляхами.

Разом з тим зазначимо, що в КТМУ використовуються поняття однакового змістовного значення: судно (так називається розділ II КТМУ і таке поняття використовується у назві багатьох статей КТМУ – див. ст.ст. 5,15, 21, 26, 32, 41, 161), торговельне судно (ч.1 ст. 15 КТМУ), морське судно (ч. 1 ст.13 КТМУ). Висновок про однакове змістовне значення можна зробити з огляду на те, що до всіх категорій суден застосовуються норми КТМУ, і всі вони використовуються з метою торговельного мореплавства:

- для перевезення вантажів, пасажирів, багажу і пошти, для рибного чи іншого морського промислу, розвідки і добування корисних копалин, рятування людей і суден, що зазнають лиха на воді, буксирування інших суден та плавучих об'єктів, здійснення гідротехнічних робіт чи піднімання майна, що затонуло;
- для несення спеціальної державної служби (охорона промислів, санітарна і карантинна служба, захист від забруднення тощо);
- для наукових, навчальних і культурних цілей;
- для спорту та інших цілей.

Звернемося до основних критеріїв класифікації торговельних суден, визначених в "Інструкції щодо складання державної статистичної звітності про наявність торговельних суден за формою № 2-вод", затвердженої Наказом Держкомстату України від 22.02.2001р. № 102.

1) За районами плавання торговельні судна поділяються:

- на річкові, призначені для судноплавства по внутрішніх водних шляхах (річках, озерах, каналах) без права виходу в море;

- морські, призначені для судноплавства у морських територіальних водах України з виходом у нейтральні та територіальні води інших країн;
- змішаного типу "ріка-море", призначені для судноплавства по внутрішніх водних шляхах (річках, озерах, каналах) з правом виходу в море.

2) За наявністю двигуна торговельні судна поділяються на:

- самохідні, які оснащені самостійною рухомою установкою (двигуном);
- несамохідні, які не мають власної рухомої установки (двигуна), та рух яких здійснюється за допомогою самохідних суден.

3) За призначенням торговельні судна поділяються на:

- транспортні, основними типами яких є пасажирські, вантажні (наливні, універсальні, навалочні, контейнеровози, рефрижираторні тощо) та вантажопасажирські судна;
- рибальські, до яких відносяться промислові та промислово-переробні судна;
- спеціального призначення, основними типами яких є рятувальні, патрульні експедиційні, бурові судна, китобазы, криголами тощо;
- технічні, до яких відносяться ґрунтовозні та нафтозбірні судна, плавучі доки та майстерні тощо;
- службово-допоміжні (буксирні та лоцманські судна, плавучі крани, плавучі готелі та ресторани тощо).

З огляду на вищезазначене, термін «торговельні судна» застосовується до всіх видів суден і має загальне значення, тоді як за критерієм призначення, способу й мети використання цей термін повинен застосовуватися до визначених в Інструкції в окрему категорію «транспортних суден» - суден, що використовуються для перевезення вантажів, пасажирів та багажу.

Автор вважає, що загальною правовою категорією є поняття «судно». Тому, в порядку вдосконалення КТМУ шляхом внесення змін до КТМУ й наведеної Інструкції, слід врахувати, що поняття «судно», «торговельне судно», «морське судно» розмежовуються, мають різне правове значення і співвідносяться один з одним як загальне і спеціальне. Судно - це самохідна чи несамохідна плавуча споруда, що використовується по водних шляхах з визначеною метою. Різновидами суден, залежно від того, в яких водних просторах (район плавання) і з якою метою (призначення судна, мета та спосіб використання) воно використовується, відповідно, є морське судно, торговельне судно тощо.

Зазначимо, що в КТМУ йдеться про окремі категорії суден: (а) риболовне судно - це будь-яке торговельне судно, що використовується для рибного або іншого морського промислу; (б) ядерне судно - це судно, що обладнане ядерною енергетичною установкою. Однак, за своєю правовою природою, риболовне і ядерне судно є різновидами суден, але не є торговельними суднами. Торговельне судно - це судно, що використовується для перевезень у сфері торговельного мореплавства.

В юридичній літературі залишається актуальним питання про правове значення кваліфікації плавучої споруди як судна. Зокрема, Єгоров Л.М. щодо розмежування поняття "плавуча споруда" і "судно" в своїх дослідженнях зазначає, що на відміну від інших плавучих споруд, судно є інженерною спорудою, яка призначена для використання у мореплавстві і в ньому використовується, характеризується

ознаками морехідності і наявності прапору. Підтвердженням правового статусу плаваючої споруди як морського судна є його внесення до суднового реєстру. На нашу думку, поняття "плаваюча споруда" і "судно" не розмежовуються, а співвідносяться як загальне і спеціальне, оскільки будь-яке судно є плаваючою спорудою незважаючи на те, як воно використовується. Наприклад, пасажирське морське судно, може бути використано для морських круїзів або як плаваючий готель.

Судно, й зокрема, торговельне, морське судно, як об'єкт майнових відносин, характеризують наступні положення:

1) Судно є різновидом транспортних засобів і має визначену сферу використання – торговельне мореплавство.

2) Судно є особливим видом майна, яке характеризують наступні ознаки: по-перше, це є предмет матеріального світу, тобто річ щодо якої можуть виникати права та обов'язки; по-друге, це є неподільна річ, оскільки її поділ може призвести до втрати цільового призначення; по-третє, судно відноситься до рухомих речей, тобто рухомого майна, однак, згідно з ч.2 ст. 181 ЦКУ на морські судна, судна внутрішнього плавання поширений режим нерухомої речі.

3) Судно є об'єктом права власності.

4) Судно, залежно від виду та призначення може належати до такої категорії об'єктів, перебування яких у цивільному обороті не допускається або перебування яких допускається за спеціальним дозволом (це стосується, наприклад, певної категорії суден - військових, ядерних суден).

5) Судна є об'єктами майнових відносин у сфері господарювання, це є речі, які мають вартісне визначення, можуть вироблятися чи використовуватися у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна суб'єктів господарювання (ст. 139 ГКУ).

(а) Згідно з п. 5.1.5, 22 "Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затвердженого Наказом Мінфіну України від 28.07.2000 р. № 181, судна, як різновид транспортних засобів, відносяться до основних засобів, інформація про які розкривається у фінансовій звітності суб'єктів господарювання і вартість яких є об'єктом амортизації.

(б) У складі майна суб'єктів господарювання судна можуть виступати як товар: бути об'єктом робіт, які виконуються або виробленою продукцією. Зокрема, у процесі будівництва морського судна, воно є об'єктом відповідних робіт. А у випадку побудованих морських суден, вони є виробленою продукцією.

(в) Транспортні засоби можуть виступають об'єктами різних майново-господарських та організаційно-господарських зобов'язань.

6) Згідно зі ст.ст. 115 ЦКУ, 86 ГКУ судна можуть виступати вкладками учасників та засновників господарських товариств. Однак, щодо деяких суб'єктів господарювання законодавством передбачені виключення. Наприклад, транспортні засоби не можуть бути вкладками учасників або засновників до статутного фонду господарського товариства – страхової компанії, оскільки ст. 2 Закону України "Про страхування" передбачено формування статутного фонду страховиків виключно в грошовій формі.